

KELETEURÓPAI KÉRDÉSEK

A ROMÁNSÁG ÉS A DUNAI SZÖVETSÉG ESZMÉJE

A Duna-medencei sorsközösség kérdésének magyar kutatói kevés figyelmet szenteltek még annak a körülménynek, hogy Délkelet-Európa kis népei közül, történelmének évszázados mostohaasága a románságot is igen fogékonyra tette a Duna-völgyi egymásrautaltság gondolata számára.

A román nép történelmi kálváriája ismeretes. Nemzettörzsének jelentős hányada állandó idegen elnyomás alatt a váltakozó török, osztrák vagy orosz katonai megszállásoknak volt kitéve vagy pedig idegen uralkodó réteg, a fanarioták uralma alatt sínylődött. Ez a sors felismertette a románság mindenkor vezetőivel, hogy nemzeti felszabadulásukat, független államiségük megvalósulását csak a szomszéd államokkal való együttműködés útján biztosíthatják. Vitéz Mihály, kinek először sikerül, ha átmenetileg is, függetlenítenie magát a török uralom alól, csak az osztrák császársággal való egyesülésben látta biztosíthatónak országa egységének megőrzését. Vitéz Mihály „politikájának elsődleges célja a császárhoz való közeledés és vele a közvetlen kapcsolatok megteremtése.“ (Sârbu Ion¹).

A Dunai-kapcsolatok keresése azonban nemcsak politika, de szükség-szerűség is volt. A románságot földrajzi helyzete állandó összeütközésbe hozta a cárizmus hatalmi törekvéseivel, melyeknek végcélja a Pétervártól Bizancig terjedő birodalom megteremtése. Tekintettel Konstantinápoly és a tengerszorosok gazdasági és stratégiai jelentőségére, Nagy Pétertől kezdve minden orosz cár vágya visszahelyezni az Aja Sofia tetejére a kettős keresztet. Ebben a tervben a tengerszorosok „Oroszország kapujának kulcsai“. Akinek a kezében a Boszporus, az uralja Keletet is... A sajtós történelmi helyzet következtében azonban „Konstantinápolyba Bécsen keresztül vitt az út“ s ez ut legjelentősebb része a Balkán félszigeten megy át. Ezért a cárizmusnak, hogy a tengerszoroshoz jusson, először a kis balkáni népeket kellett megnyerni vagy legalábbis semlegesíteni. Ezért lépett fel Nagy Katalin cárnő a Balkán „orthodox“ népeinek oltalmazójaként s ez a cél lebegett a pánszláv mozgalom sugalmazói előtt is. A cári Oroszország, hogy a török birodalmat gyengítse, elősegítette a Balkán-népek török uralom alóli felszabadulását, mikor azonban ezek a felszabadult nemzetek önálló államiség formájában önállóságukat meg akarták őrizni, az orosz testvér oltalmazása katonai megszállásokká változott át. „Keserűen csalódtunk a balkáni szlávokban — jelenti ki *Lamoski*, pánszlávvideológus — mikor segítséget vártunk tőlük. Nem felszabadítani, hanem meghódítani kell őket.“

A Duna-delta, valamint a Duna-Kárpát köz elsőrangú geopolitikai jelentősége következtében a román hercegségek meghódítása volt az orosz terjeszkedés első és közvetlen feladata. A törökök ellen folytatott több sikeres háború eredményeként Oroszország befolyása a román hercegségekben állandóan növekedett. A kucsiuk-kainargi béke (1774) értelmében Oroszország jogot kap a hercegségek ügyeibe való beleszólásra, majd 1806-ban katonailag megszállja azokat, hogy azután a bukaresti békével (1812) Beszarábiát lecsatolja Moldvától. Az orosz befolyás gyarapodását jelenti az ackermani egyezmény is (1826). Az Adrionopolban kötött (1826) béke viszont megszerzi Oroszország számára a Duna-deltát és felhatalmazza a hercegségek ismételt katonai megszállására. 1806-tól a krími háború befejeztéig (1856) Oroszország 18 évig tartotta megszállva a hercegségeket s azok egyesülése után is a fiatal román állam függetlenségének legnagyobb veszélyeként szerepelt, úgyhogy a román nép és állam függetlenségének biztosítékát a „moszkvai veszedelem“ elhárításában látta.

minden román államférfi és politikus. Az oroszok elleni harc mellett csak másod- és harmadrangu fontossággal bírt a mindjobban gyengülő török hatalommal szembeni ellentállás, sőt a transzilvániai románság felszabadítását célzó irányzat is. Érthető, ha a pánszláv veszedelem szükségessé teszi a dunavölgyi összefogás gondolatát.

A gondolat konkrét megfogalmazását az 1848-as kelet-európai forradalmak és ezek következményei termelik ki először.

A szövetség-terv spiritus rectora *Ghica Ion*, az 1849-es román emigráció vezetője, leghatározottabb képviselője pedig *Bălcescu* Miklós, költő és történétíró. Az előbb vázolt történelmi adottságok révén a fiatal román demokrácia képviselője az érdem, amiért határozott formában felismerték a dunai-népek együttműködésének gondolatát az általános európai demokrácia érdekeinek távlatából, — felismerve egyuttal a 48-as magyar forradalom haladó jellegét. Ez a felismerésük annál inkább figyelemreméltó, mert felfogásuk ellentétbe hozta őket a transzilvániai románság akkori nemzeti törekvéseivel. *Ghica Ion* és *Bălcescu* világosan látták, hogy míg a magyarok, lengyelek és olaszok szabadságharcjai az általános európai haladás irányában hatnak, mert az európai reakció három pillére, az osztrák-német abszolutizmus s az orosz „zsandár“ ellen irányulnak, addig a transzilvániai románok és a délszlávok mozgalmak csak a Szent Szövetség malmára hajtja a vizet. Világosan látták azt is, hogy a magyar forradalom Oroszország általi leveretése, egyuttal a román fejedelemségek felszabadítását is hosszú időkre meghiusítja. Így érlelődött meg *Ghica Ion*ban a magyarok és *Avram Iancu* kibékítésének gondolata, mely nemcsak az egyetemes fejlődést szolgálná, de meg hozhatná a transzilvániai románság jogos nemzeti követelményeinek a beteljesedését is. „Ha a magyarok a románok segítségével győznek — írja *Avram Iancu*hoz intézett levelében — ugy ebből a románság számára semmi jó sem következik, míg ellenben ha a románság közreműködésével győznének, ugy a magyarok nem tagadhatják meg a románság nemzeti jogainak elismerését.“²

A magyarok és románok közti közvetítést *Bălcescu* vállalja, ki a béke megkötését konföderációs tervei előfeltételének tekinti. 1849 május 26-án érkezik *Bălcescu* Debrecenbe, a magyar kormány akkori székhelyére. *Kossuth*ról való első benyomása kitűnő. „*Homme de bien*“ — írja róla egyebek közt *Ghica*nak és jelzi, hogy *Kossuth* elfogadta a konföderáció tervét.³ Ezt azonban csak az első találkozás lelkesedésében állíthatta. *Kossuth* akkori intranzigenciája nehezen engedett fel a román követelésekkel szemben s a konföderáció eszméjét csak a hatvanas években tette a magáévá. *Bălcescu* azonban nem nyugszik. Nagy tevékenységbe kezd a transzilvániai magyar-román megbékülés érdekében. Sikerül több román vezetőt is megnyernie. Ezekkel Pesten *Demokrácia* címen lapot indít s a lap a Dunai-Szövetség eszméjét hirdeti.

A Dunai-Szövetségben — *Bălcescu* szerint — részt vennének a magyarok, románok, szerbek, lengyelek, sőt az olaszok is. *Zamoiski*hez intézett levelében⁴ megfogalmazza a Szövetség államszerkezetét. Eszerint a Szövetségnek közös parlamentje, közös hadügyi-, pénzügyi-, kereskedelmi- és közlekedésügyi minisztériuma lenne.

A Szövetség tervét párizsi emigrációja alatt, hová a világsi fegyverletétel után került, *Bălcescu* tovább fejleszti és miután komitét hoz össze az eljövendő Szövetség népeinek megbízásából, 1850-ben újból kifejti, elképzeléseit. A három néptörzset (magyarok, románok, szlávok), melyek területileg és közigazgatásilag elkülönítve élnének központi szövetségi tanács vezetné. Ez a 150 tagból álló tanács (50-50 néptörzsként)

évenként ülésezne felváltva a három nép fővárosaiban s a törvényhozó testület szerepét töltené be. Az adókat a néptörzsek számára mértent vetnék ki.

A Dunai együttműködés román hívei közül Bălcescu elképzelése áll legközelebb a Duna-kérdés mai haladó szellemű megoldásához. A „réa-politikus“ Ghicával szemben, ki inkább diplomáciai manővereken keresztül akart a Szövetség megvalósulásához eljutni, Bălcescu elsősorban az érdekelt népekhez fordult, őket hívta fel a megbékélésre és az összefogásra. Ugyanakkor Bălcescu szerint a Szövetség megvalósulása az általános európai demokratikus átalakulás függvénye. Szemben áll Bălcescu a diplomata Ion *Maiorescu*-val is, ki 1848-ban a frankfurti parlamenthez intézett emlékiratban sürgette egy szűkebb konföderáció megvalósulását az egyesült románok, magyarok és németek részvételével, Habsburg jogar alatt.⁵ Ezt a tervet Bălcescu a legélesebb bírálattal illette s egy *Maiorescu*-hoz intézett levelében⁶ imperialisztikusnak nevezi. Bălcescu fogalmazásában a Duna-szövetség az önálló kis délkelet-európai népek szövetezése egy független föderatív államformában, minden idegen nagyhatalom befolyásától mentesen, mely esetleges segítséget csak a nagy nyugati demokrata népektől vár.

Az akkori európai viszonyok azonban még nem kedveztek a Szövetség megvalósítása számára, de hogy az államszövetkezés gondolata az illető népek életfentartási ösztönének elemi megnyilvánulása volt, bizonyítja az a tény, hogy egy évtizeddel később (1859) újabb magyar-román megegyezés, sőt fegyverbarátság jön létre, a Dunai együttműködés jegyében a Kossuth Lajos, illetve a magyar emigráció és Cuza fejedelem közötti egyezmény során. (*V. A. Urechia*, a híres hajdani román Kulturliga elnöke irt erről részletesen *A románok és magyarok 1859-es szövetsége Ausztria ellen* címen.⁷)

A szövetkezés sugalmazója III. Napoleon, ki belpolitikai tekintélye növelése és imperialisztikus céljai megvalósítása érdekében támogatta az olaszok felszabadítását és egyesítését célzó mozgalmat. 1858-ban közös hadjárat indításában állapodik meg Cavourral Ausztria ellen. Hogy Ausztriát keletről lekösse megegyezik a magyar emigrációval, mely betör Erdélybe és e felkelés előkészítéseként rábirja Cuzát, hogy engedélyezze a transzilvániai határ mentén fegyvertárak felállítását a magyar emigráció részére. Cuza fejedelem, aki a porta, Oroszország és Ausztria akarata ellenére lett uralkodója az egyesült román fejedelemségeknek, függetlensége biztosítása érdekében és III. Napoleon azon ígéretére, hogy az osztrák uralom alatt levő Bukovinát biztosítja számára, 1869-ben megkötötte a híres magyar-román fegyverszövetséget, amit magyar részről Klapka és Teleki László gróf irtak alá. Ez a szerződés, mely a fegyverraktárak felállítását és a fegyverszállítások technikai módokat rendezte, tartalmazza egyúttal a magyarok segítségének ígéretét Bukovina románok általi elfoglalásához. Az egyezmény megítélése nem egységes. Kossuth szerint Bratianu Ion „a Klapka által kezdeményezett szövetség legelszántabb ellenségének mutatkozott és mindent elkövetett annak megakadályozására.“ Bratianu viszont úgy nyilatkozott Cavournak, hogy: „én nem hiszek a magyar urak liberalizmusában és tudom, hogy kizárólagosabbak, mint valaha.“ Am Kogălniceanu és Bratianu magatartása a szövetséggel szemben, nem az együttműködés elvi ellenzéséből fakadt, hanem, amint Urechia kimutatja, a transzilvániai románok jogegyenlőségének kiharcolását célozza, ezért Klapkával kötöttek egy *másodikt* egyezményt, mely teljes jogegyenlőséget, községi autonómiát és szabad vallásgyakorlatot biztosított a magyarországi románoknak és

szlávoknak. E második egyezmény 7. pontja leszögezi a három dunai állam (Magyarország, Moldva-Vlachia és Szerbia) Dunai Szövetségbe való tömörítésének szükségességét. Urechia szerint „ez lett volna a legkomolyabb lépés a Kárpát-Balkáni népek konföderációja felé, ami a legdédelgettebb eszményképünk.”⁸ Urechia egyébként beszédeiben minden alkalommal egy Kárpát-Balkáni Konföderáció mellett tör lándzsát s a Kulturliga hivatalos közlönyében, a Liga Románá-ban a bukaresti tagozat akkori elnöke, N. Cosacescu a következőket írja: „számunkra Ausztria-Magyarországnak föderatív alapokra való helyezése a román állam létének biztosítása volna és ki tudja, hogy egy távoli jövőben nem csatlakoznék-e Románia is ehhez a föderációhoz.”⁹

Ebbe az időbe esik J. Soimescu szenátor könyvének a megjelenése is¹⁰, amit a pánszláv veszedelem ellen és Romániának a Monarchiához való csatlakozása mellett irt.

A magyar uralkodóosztály, mely fokozatosan eltávolodik a 48-as eszméktől, hogy végül az 1867-es kiegyezésben keresse boldogulását, nemhogy elfogadta volna Kossuth Lajos konföderációs tervét, de hűségesen lemásolta és alkalmazta az osztrák abszolútizmus nemzetiségi „politikáját”, aminek nagymestere tudvalevőleg Metternich volt s amelynek eredményeként sikerült az Osztrák-Magyar Monarchiát „nemzetiségek temetőjévé” változtatni. Ezzel szemben a hajdani román Nemzeti Párt vezetői körében ismét felvetődik a Dunai Szövetség gondolata.

Popovici Aurel vaskos könyvben¹¹ a Monarchia területén élő nemzetiségek együttműködésének kérdésével foglalkozik. Könyvének első részében a Monarchia nemzetiségi politikáját bírálja s kimutatja, hogy ez a politika a Monarchia népei között állandó surlódásokhoz és konfliktusokhoz vezetett. A második részben a Monarchia föderatív alapokra helyezését javasolja. A föderáció alapelvét, amit a cseh Palackytól vett, a nemzetiségeknek néprajzi határaik alapján való elkülönítésében látja. Ennek következtében Nagy-Ausztria Egyesült Államai (ezt a nevet adta Popoviciu államtervezetének) 15 nemzetpolitikai egységből állnának. Minden egyes területileg elhatárolt nemzetiség az államjogok szuverén birokosa. (Pl. a zsidóknak is nemzeti autonómiát biztosít.) Ez az államszövetség Popoviciu szerint megvalósulása esetén végleg megoldaná Közép-Európa nemzetiségi kérdését és szabad nemzeti s kulturális fejlődést biztosítana a szövetkezett kis népeknek, melyek csak vállvetve tudnak ellenállani a szláv kolosszus nyomásának.

Popoviciu Nagy-Ausztria Egyesült Államait *magnak* képzei, mely körül idővel egy átfogóbb Dunai konföderáció alakulhat ki. Ami pedig az Ókirályság románjainak magatartását illeti e jövőbeni szélesebb államsoportosulással szemben, úgy P. arra a kedvező fogadtatásra hivatkozik, amivel eszméje nemcsak a transzilvániai¹², de a regáti románság¹³ vezetőinél is találkozott. (Stere Constantin 1935-ben a Curentul c. lapnak adott nyilatkozatában azt állítja, hogy Popoviciu könyve az akkori román liberális kormány anyagi támogatásával jelent meg.)

Popoviciu a Dunai Államszövetség megvalósulását a Habsburgok uralma alatt tekintette elérhetőnek. Ez érthető is, mert egyrészt — amint azt Jászi Oszkár állítja — „a magyarországi elnyomatás, áldemokrácia, osztályalkotmány szükségkép föléleszti a nemzetiségi népben az osztrák föderalizmus, a demokrata imperializmus gondolatát a Gross-Österreich államszövetségében”.¹⁴ Másrészt a háború előtti románság számára két lehetőség adódott nemzeti ideáljai megvalósítására: „vagy a transzilvániaiak meggyőzik az ókirályságbeli románokat, hogy egyesüljenek velük, vagy konföderáció alakjában a Habsburg jogar alatt vagy pedig az

események szerencsés fordulata folytán a regátiak felszabadítják a Transzilvániai románságot. Tertium non datur...“¹⁵ Ugyanezt állítja Kleinwaechter a Monarchia összeomlásáról szóló könyvében.¹⁶

Popoviciu könyve nagy visszhangra talált úgy az osztrák, mint a román közvéleményben. (Jorga Miklós tartózkodva fogadta. Semănătorul, 1906 ápr. 2.) Stere Constantin elfogadja a konföderáció elvét, de fenntartással él a Habsburgokat illetően.

Figyelemre méltók Popoviciu megfontolásainak Ferenc Ferdinándhoz és a köréje csoportosuló osztrák federációs mozgalommal való kapcsolatai. Behatóan tárgyalja ezt a kérdést Constantin Graur *Cu privire la Frantz Ferdinand* c. könyvében. Ferenc Ferdinánd, mint ismeretes, hajlott a federalizmusra, illetve a trializmusra. Azonban Ferenc Ferdinánd tervei reakciós és imperialisztikus tartalmúak és semmiesetre sem célozták a nemzetiségi kérdés igazságosabb megoldását. Popoviciu Aurel, ki ennek a „nagy osztrák“ mozgalomnak egyik elméleti megalapozója, Ferenc Ferdinándnak pedig tanácsadója lett, kétségtelenül a nemzetiségi kérdés megoldására és a dunai népek szabad fejlődésének biztosítására törekedett. Szövetségesei regresszív jellege azonban az ő művére is rányomta bélyegét.

„Egyébként — írja Graur — Romániának Ausztriához való csatlakozásának eszméje állandóan felszinen volt Ion Măiorescu ideje óta egészen a háború kezdetéig. Így például 1902-1903-ban Aurel Onciu folyóiratot ad ki Bécsben, Brünnben, majd Csernoviczban, amelyben Romániának Ausztriával való szabad egyesülését hirdeti.¹⁷ Czernin gróf pedig emlékirataiban¹⁸ említi, hogy még N. Filipescu, a későbbi nagy ántánt barát politikus is rokonszenvezett evvel az eszmével. Ugyanezt igazolja Al. Mănghîlomă, ki emlékirataiban írja, hogy Filipescu Popoviciuval folytatott egyik beszélgetésében magáévá tette az utóbbi tervét.

A Duna-medence megszervezésének gondolata elevenen élt a román munkásság szellemi irányítóiban is, bár a román munkásság szerves megoszlásának megfelelően (egy ókiráltságbeli és egy bukovinai mozgalomra) a délkelet-európai népek együttműködésének kérdésében némiképp eltérés jelentkezik. G. Grigoroviciu, aki hajdan a bukoviniai munkásság képviselője volt a bécsi parlamentben, Otto Bauer és Renner elméleteinek, valamint az osztrák szociáldemokrata brünni (1899) programjának alapján az Osztrák-Magyar Monarchia haladószellemű federatív átalakítása. Dobrogeanu Gherea és Racovskii, a romániai szociáldemokrácia újraszervezője (1905-1906) a Balkán-konföderáció mellett foglaltak állást. Gherea szerint: „a román munkásszervezeteknek... itt Európa keletén... jelentős a szerepük. Feladatuk küzdeni a balkáni népek testvériségéért és egy Balkán-konföderáció megszervezéséért, hogy ezek egyesült erővel védekezhessenek a megsemmisítésükre törő Ausztria, de különösen Oroszország ellen.“¹⁹ Racovski ugyancsak emellett tesz hitet önigazoló könyvében.²⁰ Megállapítandó viszont, hogy az eltérés nem elvi megfontolásokból, hanem politikai adottságokból fakadt.

A Monarchia összeomlásának és a megújódott nemzeti erők feltörésének pillanata nem volt alkalmas a föderációs gondolat megvalósítására. Ha a háború előtt Jászi Oszkár még azt írhatta, hogy a nemzetiségi kérdés nem „a szétszakadás, de az egység felé gravitál“²¹, úgy a központi hatalmak összeomlásakor a helyzet gyökeresen megváltozik. A haldokló Monarchiával szemben fellépő nemzeti aspirációk nem az egység felé törnek, hanem centrifugálisak. Ha a háború előtt Romániának Bajorország mintájára Ausztriához, föderatív alapon történő csatlakozásának gondolata még egyes román kormánykörök rokonszenvével is ta-

lálkozott, úgy 1918 novemberében a Jászi Oszkár részéről Aradon javasolt terv²²: Magyarországnak „svájci mintára, a kantonális autonómiák-konföderációja“ alapján való újjászervezése, már nem talált megértésre, mert e mögött a románság a régi Magyarország megőrzését vélték megdujni.

A wilsoni elvek részleges alkalmazásának nyomán felépült új nemzeti államok kezdeti nehézségei azonban ismét előtérbe hozzák a Dunai-Szövetség gondolatát. Jászi Oszkár, ki már 1913-ban a *Nouă Revistă Română* c. román folyóirat hasábjain egy balkáni vám- és gazdasági-unió perspektíváit elemzi, 1922-ben a *Revista Vremii* c. román szabad-elvű lapban ismét kifejti tervét, mely a politikai status quo tiszteletben tartása mellett, gazdasági érdekeik összeegyeztetésén keresztül valószínűleg az utódállamok népeinek egymáshoz való közeledését és megbékülését. Délkelet-Európának a békeszerződések után kialakult új területi és politikai status quoja következtében Jászi Oszkár újabb terve megvalósulása esetén előnyös helyzetet teremtett volna Nagy-Románia számára. A szövetkező államok közül Románia a legnagyobb nemzeti állam; Románia területe foglalja magába a Duna torkolatait, valamint a folyam leghosszabb szakaszát. Ez a helyzet azt a szerepet biztosította volna Romániának, mint amelyet hajdan Kossuth Lajos Magyarországnak szánt konföderációs tervezetében. Ezért is találhatott Jászi terve a román értelmiség körében kedvező visszhangra. (Lásd Grigore Gafencu²³ és A. Certeanu²⁴ elemzéseit.)

Az 1929-ben kitört ciklikus ipari és a nyomában fellépő mezőgazdasági válságnak a dunai agrárállamok nemzetgazdasági életében mutatkozó súlyos következményei, a tervezetek egész sorát vetették fel, melyek a dunai államok gazdasági együttműködésének megteremtésén keresztül vélték megkísérelni a világ gazdasági válság hatásait legalább a Dunamedencében enyhíteni. E tervezetek (*Baneu, Tarăneu, Hodzsa*) lényege; a dunai államokat egy gazdasági egységbe tömörítve lehetővé tenni a Dunamenti államok gabona feleslegének előnyös külföldi elhelyezését, valamint az egymás közti nyersanyag és árucseretorgalom megerősítését.

Az 1931-ben Németország és Ausztria közt felmerült Schoeber-Curtius-féle vámunió tervezet ugyancsak időszerűvé tette román államférfiak előtt a Duna-államok közti viszony rendezésének kérdését.

Maniu Gyula, ki már 1924-ben a kisebbségi kérdéstről szóló értekezésében²⁵ a délkelet-európai, illetve a Dunai Könföderáció mellett foglal állást, egy 1934 január 24-én tartott beszédében a következőket mondja: „hiszem továbbra is, hogy a délkelet-európai vagy Dunai könföderáció megvalósítása az egyetlen lehető út, amelyen kivezethetjük a dunai államokat, tehát Ausztriát és Magyarországot is, mai nehéz gazdasági, pénzügyi és szociális helyzetükből.“²⁶

A felsorolt elgondolásokat különösen időszerűvé teszi Ausztria „hazatérése“ Németországba, annál is inkább, mert az Anschluss megtörténte óta egész más irányból, mint aminőt az eddig érintett tervezetek vágtak, Neumann Frigyes Mitteleurópája, általában a nagynémet ideológusok romantikus pángermán elképzelései kezdenek a megvalósulás felé tartani. Az Anschluss csak nyitánya a „Drang nagy Osten“ sorában kialakuló fejleményeknek. Ezzel kapcsolatban semmiesetre se feledjük el, hogy már a régi császári Ausztria is a nagynémet hatalmi politika eszköze volt; a német imperializmus Ausztrián keresztül hatott át Keletre s érvényesítette befolyását 30 millió szlávon és románon. Most azután ez a törekvés, Ausztria bekebelezésén keresztül, igen jelentős stratégiai

bázisra tett szert. A német geopolitikusok Ausztriát különben is a Duna-voivgye szívének nevezik s tényleg: Ausztriának Németországhoz való csatolása a maga alpesi hágóival és a Rajna-Duna vonalán való fekvésével „a kis-antant kettévágását, valamint a délkelet-európai államok elleni támadási terület megteremtését“ jelenti. (Deutsche Wehr 3 Okt. 1935.) Az elkövetkezendőket illetőleg Hitler már önéletrajzában világosan nyilatkozott. „Német-Ausztriának vissza kell térnie a német anyaországhoz.... Csak miután a Birodalom határai az utolsó németet is magukba zárják, akkor lesz a Német Birodalomnak erkölcsi joga idegen föld és terület meghódításához...“ Bismarck szellemé és a Bagdad-vasut tehát újra időszerű. Bismarck politikai koncepcióját különben, amit Hitler kíván megvalósítani, a következőkben foglalja össze *Dalbüch*: „Az Északi Tengertől a Vörös Tengerig ha nem is német uralmi, de feltétlenül német munkaterület áll a német szellem, szervező tehetség és gazdasági erő előtt.“ (*Bismarcks Erbe*). A német vezérkar szaklapja (*Militär-Wochenblatt*) igen sűrűn érinti a délkelet-európai politikai rendkívüli jelentőségét. A délkelet-európai „tér“ stratégiai jelentőségét a Bagdad-vasuttal kapcsolatban így jellemzi az egyik katonai szerző: „A Bagdad-vasut egy feltörekvő Németországgal a háttérben nemcsak a közép és Délkelet-Európa feletti uralmat jelentené Németország számára, de kezébe adná egész Közel-Kelet gazdasági kiaknázásának lehetőségét és elképzelhetetlen további perspektívákat nyitna.“

Főlősleges a német katonai szakíró további idézése. Elég utaink a buffetai, illetve bukaresti békediktátum német követelésére. A Havasalföldi petróleumtermelésben már a háború előtt is volt német tőkerészesedés (a Deutsche Bank és a Diskontogessellschaft révén). Az említett békediktátumban a németek a kb. 200 ezer hektár állami petróleumterületet, valamint a román vasuti hálózat, illetve egyes dunai, de főleg Constanța kikötőjének átengedését követelték. Mindezeknek a gazdasági tényezőknél a jelentősége azóta csak emelkedett. A tervbevett Rajna-Duna-csatorna, amit „amerikai tempót is megszégyenítő gyorsasággal (Göring) akarnak most a németek elkészíteni, a német Keleteurópai törekvések fokozott időszerűségét jelzi. (*Gál Ernő*)

* 1. Istoria lui Mihail Vodă Viteazul, 588 o. — 2. Scrieri vol. IV, 28 o. — 3. Silviu Dragomir: Bălcescu în Ardeal, 17 o. — 4. Amintiri din pribegia anului 1848, 120—132 o. — 5. u. o. — 6. Panaitescu: Contribuții la o biografie a lui Bălcescu, 97—142 o. — 7. Documents inédits, publié par V. A. Urechia, 1894, — 8. i. m. 7 o. — 9. România și Slavii... Liga Română 1899, 691 o. — 10. România, Rusia și Intreita Alianța, București, 1889. — 11. Die Vereinigten Staaten von Gross-Österreich. — 12. A Gazeta Transilvaniei 1896, 148 sz. és a Tribuna 1891, 16 sz. — 13. i. m. 418—422 o. — 14. A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés 510 o. — 15. Ion Clopoșel: Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România 5 o. — 16. Der Untergang der Österreichisch-ungarischen Monarchie. — 17. Cu privire la Frantz Ferdinand, 257 o. — 18. In-Weltkriege, Berlin, 1919. — 19. A szocializmus az elmaradt országokban, 45 o. — 20. Din regimentul arbitrarului, 179 o. — 21. i. m. 529 o. — 22. Visszaemlékezés a Román Nemzeti Tanácsal folytatott aradi tárgyalásaimra, 1927. — 23. Revista Vremii, 1923, 9. sz. — 24. Politica externă a României, București, 1924. — 25. u. o. — 26. România și revizuirea tratatelor, București, 1934, 23 o.